

1773 Branntragedien på Klefsås

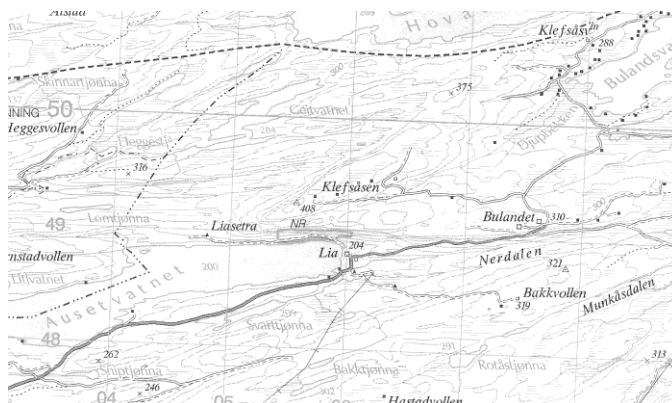
En av tradisjonsfortellingene tilknyttet brannen på Klefsås i 1773, går ut på at husfrua Marit gikk med nistemat til husbonden John Peder Sundet som var på arbeid på en av Bulandsagene, og at de tre småungene ble låst inne. Brannen oppstod, de kom seg dermed ikke ut og omkom. Det er lite sannsynlig at kvinner gikk på ski på den tiden og med mat til mannen sin, og det skulle ikke være nødvendig å låse inne så stor unger som en 8-åring på den tiden. En annen versjon tyder på at rammen rundt den tragiske hendelsen går mer i retning av en kollektiv arbeidsinnsats av ekteparet, mens ungene var alene hjemme, kanskje slik:

De hadde stått tidlig opp på Klefsås den dagen, ikke fordi at det var noe unaturlig – tross alt fulgte de sola, men vårsola gjorde snøen råtten, og de ville utnytte den tidlige morgenskaren. Så mens mørket fortsatt skapte brytninger mot lyset - som sakte hevet seg i øst, gjorde John Pedersen Sundet og hans kone, Marit - seg klare til å dra bort på høydene sørøst av gården hvor de hadde liggende noe ved til tørk. De følte det var siste sjansen denne vinteren til å få noe av dette heim til gards på ”skårån”.

Storkubben de hadde lagt innpå ovnen kvelden før, lå fortsatt og ulma. Det var en passe lunk i ”stugua”, men Marit la inn på noen småpinner til for å holde varmen ved like mens de var borte. De tre barna lå fortsatt og sov. Mor Marit hadde kvelden før fortalt Gjertrud på 8 år, at de ble borte et par timer i det sola kom opp, og at storjenta måtte passe varmen og sine to mindre søsken.

Rutinene i huset tilsa at ungene ville være i full vigør straks de første solstrålene traff mønet på fjøset, som lå i vinkel og sammenbygd med selve våningshuset. Gjertrud var mest for ”voksen” å regne. En 8-åring ble på mange måter fortere moden ”før i tida”, ansvaret og pliktene var en helt nødvendig del av dagliglivet skulle de klare seg. Enkelte 8-åringer var for lengst ute på tjeneste på storgårdene i bygda. De to eldste, Randi (17) og Peder (15), som John hadde fra første ekteskap – var for lengst flyttet hjemmefra.

Ekteparet tar seg lett bortover mot åskammen sør av plassen, skaren bærer godt – lyset kommer tidlig og raskt, og de forventer ikke det store slitet, skjønt de var ikke av det folket som ikke orket å ta et tak. Så skulle de bli litt forsinket og ”skårån” gå i oppløsning, så skulle de nok saktens klare å dra vedlasset framover og til gards. Da de rente ned bakkene fra Klefsås skjønnte John at temperaturen ikke var på deres side, det var i varmeste laget allerede, ingen stjerner å se – så skyene lå som et kjelelokk og varmet tidlig opp den første gry av aprildagen. ”De e nok bæst oss tæk dal'n heimatt”, sukka han John da han innså at snøen trolig om kort tid ville bli for bløt. Derfor var det mest fornuftig å komme seg ned i den skyggebelagte dalen, hvor sola og temperaturen ikke ville få så godt tak de første timene.

En lang time senere har sliterne på Klefsås lesset på lasset med ved og tatt seg utfor bakkene nedover mot veien som i dag følger dalen innover – i håp om å kunne utnytte ”skårån” i dalbotnen. Distansen ville bli litt lengre, men håpet var at snøen skulle bære bedre. Men John hadde nok forregnet seg. Sola bryter igjennom skylaget, og det virker som om en slags føhnvind nesten dramatisk gjør landskapet om fra iskrystaller til vanndråper. Plutselig raser kjelken igjennom skaren, og sitter bom fast. ”Hælvete, - steike med”, hører Marit gubben overraskende utbryte. John var ikke den som bannet i tide og utiden. Ja, faktisk var dette uttrykket det kraftigste han kom med, men Marit visste at det også betydde at nå var det alvor, med andre ord noe ”ille på gang”. Men på ansiktsuttrykket ser hun at John er mest sint og skuffet over seg selv. Han var et naturmenneske, en som kunne lese alle naturens tegn og signaler. Nå hadde han feilberegnet. John var sint på seg selv. Han pleide ikke å ta slik feil.

”Vi få less ’tå å ta de i fleire omganga”, sa Marit - skjønt hun visste at det hadde John for lengst innsett og allerede var i gang med knuten på tauet. Kramsnøen gjorde sitt til at det ble mer slitsomt enn beregnet, og det tok sin tid, før de igjen hadde kommet seg opp på et platå hvor vinden hadde polert snøen til en hard glideflate. Nå var det om å gjøre å holde en viss avstand fra bjørketre og andre vekster, hvor snøen innved var pill råttene. ”Dette sku ’itt skje før om non timå”, mumlet John med tanke på den råttne snøen nede i dalbunnen, han søkte litt trøst fra kjerringa for sin feilbedømmelse. Slik sliter et par seg oppover bakkene mot Klefsås, som lå skjult oppe på bakkekammen langt der fremme.

Sigrid, Arne, Marit og Egil Klefsås på branntomta

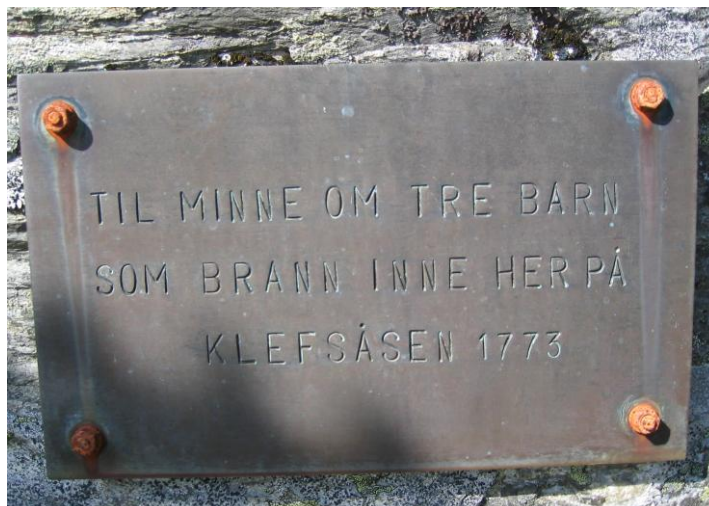
Det gikk ikke så fort hjemover. De tok seg flere ”pust i bakken” - dagen i seg selv var så vakker. Snart vendte humøret tilbake. De var ikke et par av de store og mange ord. De forstod hverandre så inderlig vel uten å måtte snakke. Slik sitter de på et par trerøtter og ser nedover dalen. Langt der i øst ser de Engelsvatnet. ”Æ syns æ kjenn røyklukt”, sier plutselig Marit. John har ikke merket noe, og han kan ikke tro det kommer fra Klefsås. For selv om ungene for lengst var oppe, og Gjertrud helt sikkert hadde langt innpå mer ved, så var det et lett østadrag i lufta som ville drive røyken fra pipa vestover. De slår seg til ro med det, tar seg et ekstra minutt hvile - en ren luksus å regne, - så gjør de seg om til hestekrefter i dobbel forstand og tar fatt på de siste meterne oppover dalen.

Vi lar denne fingerte historien slutte her. For dette kan være en "utgave" av tradisjonsfortellingen vi kjenner til fra den tragiske dagen der inne på Klefsås denne aprildagen i 1773, hvor tre barn omkom i brann. Både Egil og Arne Klefsås (søskenbarn) forteller at det ble snakket om at folket på Klefsås hadde gått seg et ærend ut i skogen, og mens de var borte – så brann stuebygningen ned og de tre barna mistet livet. De erindrer også at noen en gang snakket om at John var i skogen, og at Marit hadde gått seg en tur med nistemat til ham. "Det ble 'itt snakka så mykje om hændelsen før i tia", sier Egil det til meg der jeg møter ham, Arne, Sigrid og Marit - alle Klefsås - på "branntomta" en vakker, men vindfull maidag i 2004. Vi vandrer rundt på vollen og tar inn over oss naturens speilbilde, der vi hver på vårt vis kan ane hvilket slit og kraftanstrengelse de måtte igjennom de som slo seg ned her inne i "villmarka". Men de hadde noe vi ikke har i dag. De hadde tålmodighet. I det samme speilbilde ser vi ulike vinklinger av det drama som utspilte seg denne aprildagen for 231 år siden. Ingen vet i dag hva som skjedde og hvorfor. Det ene kan være like rett eller galt som det andre. Vi lar noen teorier svirre i lufta, men kommer ikke i mål – og like greitt er vel det. Jeg forlater stedet med ettertanke.

John Pedersen Sundet kom fra Hedemarken. Han tok til som bruker på 1760-tallet. Ved brannen i april 1773 omkommer de tre barna: Lars (4), Mads (6) og Gjertrud (8). De ble jordfestet på Hegra kirkegård den 25.april samme år. I 1779 kjøpte John gården Rolfseng, og delte Klefsås mellom 2 sønner. Gården er første gangen nevnt i 1590. Av landskyld hørte 4 marklag til Vang kirke i Åsen og 2 øre var kongelig gods. Av eiere utover kan nevnes: Sorenskriver Nils Balterzen, rådmann Lorents Holst og Henrik Meinke – kjente personligheter i Stjørdalen. Gården hadde bra med skog, nok hamning og ikke så lite buskap. Fiske og jaktrettigheter, men vanskelig gårdsvei. Taksten i 1802 var på 200 rdlr. Da hedemarkingen kjøpte Rolfseng, ser det ut til at den kjente Erik Must etter hvert legger beslag på Klefsås. Erik Must eide Værnes kirke og ellers store eiendommer i hele dalføret. I dag står fortsatt Musthuset ved siden av kirka på Værnes. Peder Johnsen (sønn til John Peder Sundet) bygsler gården av Must i 1791, men gir opp gården i 1809 og flytter til Skogn. Lars O. Holan og Henrik J. Holden bygsler så til seg gården som seter. Gården ble delt i 5 deler i 1870 ved skyldsetting. Edvard (Almås) Klefsås kjøpte gården omkring 1900 og drev den sammen med kona Anne Martha (Sætran) Klefsås til etter krigen. Sønnen Gustav Bernhard Klefsås har så gården noen år, men selger den så til Aksel Hembre. En bror av Gustav, Engvar Klefsås - tar gården tilbake etter odel, og delte den med brorsønnen Egil Klefsås. I dag er husene bort, men det befinner seg to hytter på eiendommen som eies av henholdsvis Arne og Sigrid Klefsås - og Egil og Marit Klefsås.

Stuebygningen og gården i 1773 lå litt lengre øst enn tuftene vi ser i dag. Sannsynlig ble ungene kvalt av røyken. Eller hadde de våknet, men kom seg ikke ut? Døra gikk trolig innover i rommet. Fikk de ikke opp gluggen (frosset fast)? Slik kan vi fortsette, men det har vel ingen hensikt. Vi vil aldri få noen svar. Men vi klarer alle å se for oss et ektepar som kommer oppover en trang dal, runder på et vis en sving – og ser brått huset

stå i full flamme vel vitende om at de forlot tre sovende barn. Det er likevel vanskelig å ane hva som måtte gå gjennom hjerte og hjerne hos ekteparet. Redselen – frykten som gjør enhver paralyisert. Arr og følelser så sterke at sårene aldri vil gro. Ingen har krefter til å gå videre i livet etter noe slikt. Det ”døde” fem mennesker på Klefsåsen den dagen.